

UKRAJINSKÉ DĚTI V ČESKÉ ŠKOLE

Cesta

npi | Národní pedagogický institut
České republiky

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

unicef
pro každé dítě

Začátek nové cesty

Válečný konflikt na Ukrajině vyhnal z této země miliony lidí, především žen a dětí. Rodiny se ze dne na den ocitly v neznámém prostředí, na začátku nové cesty. Jen české základní školy přijaly od konce února 2022 přes padesát tisíc ukrajinských žáků. Jak školství tváří v tvář bezprecedentní výzvě obstálo? Odpověď hledá krátký dokument Cesta, který se v prvním pololetí školního roku 2022/2023 natáčel ve školách v Ostravě, Karlových Varech a Chomutově a také na trénincích dvou chomutovských sportovních oddílů. Zaměřuje se na stále přehlížené propojování formálního a neformálního vzdělávání a upozorňuje na jeho význam při adaptaci dětí a žáků cizinců na nové prostředí. Cesta se jmenuje také tato publikace, která vznikla ve spolupráci Národního pedagogického institutu České republiky (NPI ČR), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a UNICEF.

Uvnitř najdete například rozhovory s aktéry filmu a příspěvky od metodičky propojování formálního a neformálního vzdělávání z NPI ČR Kláry Šindelkové, náměstkyně ministra školství Martiny Běťákové, zmocněnkyně vlády pro lidská práva Kláry Šimáčkové Laurenčíkové či výzkumníků Národního institutu pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik. Publikace obsahuje také konkrétní tipy do výuky v heterogenní třídě, nabídku podpory od UNICEF a NPI ČR a příběhy ukrajinských dětí i rodičů.

Dokument Cesta si můžete přehrát po načtení QR kódu.

Příklad pro sousední země

Ivo Jupa
Ředitel NPI ČR

Co jste se v souvislosti s uprchlickou krizí dozvěděli o českých školách a celém školství?

Ivo Jupa: Především, že si umíme poradit, když je to opravdu potřeba. Když cítíme, že je něco nutné udělat, tak to uděláme. A neplatí to jen pro učitele, ředitele a další zaměstnance škol, ale i pro státní úředníky.

Yulia Oleinik: Jako v celé společnosti, i ve školách jsme viděli obrovskou vlnu solidarity a ochotu ukrajinským dětem pomoci. Potkala jsem celou řadu učitelů a asistentů pedagoga, českých i ukrajinských, kteří neustále hledají cesty, jak vše dobře zvládnout a podpořit ukrajinské děti ve studiu. Na všech úrovních systému vidíme neuvěřitelnou snahu a nasazení. Inkluzivní přístup českého vzdělávacího systému byl už od samotného začátku krize inspirací a skvělým příkladem otevřenosti a podpory dětí prchajících z Ukrajiny i pro sousední země. Přesto bychom neměli zapomínat, že například ve vzdělávání ukrajinských adolescentů nebo dětí z romské komunity zůstává řada úkolů.

Říká se, že krize může být i příležitostí. Mění válečné události školství i celou společnost v něčem k lepšímu?

Ivo Jupa: Krize obvykle urychlí některé trendy a také zpřehlední situaci. Uvedu alespoň jeden příklad: My se už dlouho bavíme o tom, že je správné ve třídách pracovat s heterogenitou a jinakostí, ale pořád se z různých směrů ozývaly hlasy, které přínos inkluze zpochybňovaly. To, co jsme zažili po napadení Ukrajiny Ruskem, ukázalo, že to jde a že je inkluze jediná a správná cesta. Že děti z odlišného prostředí máme co nejvíce zapojovat, a ne je oddělovat do samostatných tříd, v tomto případě čistě ukrajinských. Kdo má oči otevřené, ten to vidí.

Yulia Oleinik: Uprchlíká krize ukázala českou společnost ve skvělém světle – její solidaritu, podporu dětí prchajících z Ukrajiny a jejich rodin. Tlak na veřejné služby byl obrovský a odkryl i slabší místa a oblasti, které je možné zlepšit. Na základě zkušenosti z našich dosavadních programů vidíme v UNICEF takových oblastí v českém školství několik. Například omezenou kapacitu škol a školek, zejména ve velkých městech, zvyšující se potřebu podpory duševního zdraví a wellbeingu dětí a učitelů, inkluzivnost systému pro děti z různých poměrů a s rozdílnými vzdělávacími potřebami. UNICEF je odhodlaný i nadále podporovat vládu a partnery ve snaze zpřístupnit kvalitní vzdělání všem dětem.

Yulia Oleinik
Vedoucí kanceláře UNICEF pro podporu řešení uprchlické situace v ČR

Spousta dobrých zpráv

Jakub Yellen

Spoluautor dokumentu Cesta, pracuje pro NPI ČR.

Válečný výpad Ruska na Ukrajinu namíchal do našich životů divoké karty. Nejenže se do všedních hovorů se zarážející samozřejmostí vrátilo slovo „válka“, je tu i všeobecný svíravý pocit z budoucnosti, která se rozostřila a zešedla. Z jistoty dobrých věcí příštích citelně ubylo. Ne všechno ale dopadlo tak zle, jak se zdá.

První, co jsem loni v souvislosti s válkou zaznamenal, byly, kromě závrtných cen benzínu, romské rodiny, které se prohnaly českými vlaky a nádražími. Pak se začaly objevovat ženy s obřími kruhy pod očima, některé samy, jiné se zamlklými dětmi u nohou. A mezitím na chodbách Národního pedagogického institutu České republiky nevyspalí kolegové na pokraji fyzických i psychických sil. Krizové schůzky na ministerstvu školství jely v prvních týdnech války v podstatě

nonstop. Školy se musely ze dne na den postarat o desítky tisíc ukrajinských žáků. Urychleně vznikl web ukrajina.npi.cz a začal se plnit metodickou podporou, webináři a balíčky první pomoci. Na jedné ze schůzek s kolegy z ministerstva vznikla i myšlenka na dokumentární film, který by přijímání válečných běženců alespoň v omezeném výseku zachytil a zároveň školám přinesl příklady dobré praxe a inspiraci od kolegů.

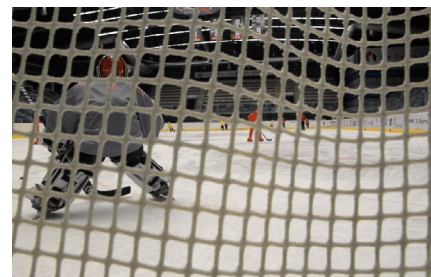
Během loňského podzimu jsme tak s kamerou objeli tři školy ze tří krajů a podívali jsme se na začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem pohledem tří témat – způsobů, jak pomoci ukrajinským dětem snáze

vstoupit do českého prostředí. V Ostravě na to šli přes školní výlet, v Karlových Varech zesílili roli třídního učitele na adaptačním kurzu a v Chomutově velice úspěšně používají ke tmelení kolektivů sport.

Natočili jsme svědectví o tom, jak se české školství zvedlo, přeskládalo pozice a síly a udělalo ve svém středu místo všem, kteří si o to řekli. Zároveň je to záznam zkušenosti, kterou jako společnost děláme, není u nás obvyklé žít s cizinci v takto celoplošném a intenzivním měřítku. Podle toho, co jsme viděli a zažili, to zvládáme dobře. Pedagogové i děti. O děti se vůbec můžeme bát méně, než bychom si mysleli. Jak ve filmu říká ostravská

učitelka jazyků Marcela Zončová: „*Děti mají – já tomu říkám ‚super power‘ – ony mají opravdu výjimečnou schopnost učit se jazyky, takže se o ně tolik nebojím, ony to nějak zvládnou.*“

Je potěšitelné, že nás divoké karty, které nám válka rozdala, neparalyzovaly. Že o pomoci přemýšlíme tak, aby byla vyvážená, nebylo jí moc a neubýjela, protože nevyžádaná pomoc je horší než žádná, jak říká základní poučka moderní sociální práce. Dokonce by se dalo říct, že jsme krizi využili jako příležitost. Být silnější, soucitnější, vnímavější, kreativnější... Prostě lepší. A to je mezi všemi těmi špatnými zprávami spousta dobrých.

O své práci jsem musela začít přemýšlet jinak

Libor Hruška

Spoluautor dokumentu Cesta, pracuje pro NPI ČR.

V DOKUMENTU CESTA SE OBJEVILI I DĚTI A UČITELÉ Z KARLOVARSKÉ ZŠ JAZYKŮ. ŽÁCI, KTEŘÍ SE NOVĚ SEŠLI NA DRUHÉM STUPNI, VYRAZILI V ZÁŘÍ NA TŘIDENNÍ ADAPTAČNÍ POBYT DO PERNINKU V KRUŠNÝCH HORÁCH. NEMOHLA CHYBĚT ANI JEJICH NOVÁ TŘIDNÍ UČITELKA JANA TÁBORKOVÁ.

Můžete představit svou třídu? Co se změnilo od zářijového natáčení?

Kolektiv zůstal skoro stejný, jen jedna žákyně přestoupila do vedlejší třídy. Je nás 28. Z toho šest dětí přišlo z Ukrajiny na jaře loňského roku, další dva Ukrajinci žijí v Karlových Varech dlouhodobě a prozradí je jenom přízvuk. Dál mám ve třídě tři děti z dvojjazyčných rusko-českých rodin, chlapce, jehož rodiče pocházejí z Litvy, a jednu dívku původem z Kyrgyzstánu.

Jak to zvládáte?

Na naši školu historicky chodilo hodně cizinců – je to jazykovka, a navíc spádová pro centrum Karlových Varů, kde cizinci často bydlí. Mívali jsme někdy i třídy, kde byla cizinců nadpoloviční většina, oproti jiným školám jsme loni proto byli ve výhodě. Zkušenosti s prací s dětmi s odlišným mateřským jazykem už jsme měli a dvojjazyční ukrajinsky a rusky mluvící žáci nám hodně pomáhali při práci s nově přichozími válečnými uprchlíky. Fungovali mnohem rychleji a spolehlivěji než online překladače. (smích)

Jeden z vašich žáků ve filmu říká, že věří, že budete dobrá parta. Potvrdilo se to?

Myslím, že se to v rámci možností podařilo, a i já se do té party mohu počítat. Pomáhají k tomu i neformální akce podobné adaptačnímu pobytu, který jste natáčeli v Perninku. Už nějakých sedm let u nás například pořádáme víkendové přespávání ve škole v rámci Noci s Andersenem. Vždy bylo oblíbené,

Mgr. Jana Tábořková

Vystudovala První české gymnázium v Karlových Varech a obor Učitelství ČJ a ZSV na Filozofické fakultě Ostravské univerzity. V roce 2003 jako učitelka českého jazyka, občanské a výtvarné výchovy nastoupila na Základní školu jazyků Karlovy Vary, školu s největším počtem žáků cizinců na Karlovarsku. Vzdělávání cizinců se věnuje od roku 2008 do současnosti.

ale letos šlo doslova o megaakci. Zúčastnily se jí necelé dvě stovky dětí, a i mezi dětmi z Ukrajiny byl o ni velký zájem.

Jak podobné akce dokážete vytěžit jako třídní učitelka?

Pro moji práci jsou hrozně důležité, první přespávačku ve škole jsme dělali už na Halloween a ukrajinské děti se jako herci zapojily také do divadelního představení, které jsme připravili pro naše prvňáčky. Učitel se touto formou o dětech mnoho dozví a do budoucna mu to zjednoduší práci s třídou. Děti se postupně zbaví ostychu, naučí se spolupracovat a jsou potom mnohem samostatnější. To jste mohli vidět i na adaptačním pobytu v Perninku.

Třídenní adaptační pobyt pořádá vaše škola pravidelně při přechodu žáků na druhý stupeň. Nestálo by za úvahu dělat je před začátkem každého ročníku?

Podle mého názoru ano. A v dnešní nejisté době, kdy žáci mohou přes prázdniny přicházet nebo odcházet, to dává smysl dvojnásob.

V čem je vaše práce jiná než dřív?

Já sice učím už dvacet let, ale v poslední době jsem musela o své práci začít přemýšlet úplně jinak než dosud. Ta změna nenastala loni s příchodem válečných uprchlíků, ale už za covidu, kdy děti přišly o vzájemný kontakt. Už nestačí jen je dobře připravit v daném předmětu, ale člověk musí mnohem víc pracovat na vztahové struktuře – prostě udělat z jednotlivců fungující tým.

Inspirace z filmu

Na adaptačním kurzu v Perninku bylo pro děti připraveno mnoho nejruznějších aktivit. Jana Tábková doporučuje tyto:

LODĚ

Děti musí potichu přejít po židlích sál, za zvuky se jim ubírají židle. Symbolicky představují loď, která se celá bez pádu kohokoli z posádky musí přemístit na druhý břeh, přičemž jsou námořníci trestáni za porušení pravidel hry (za zvuky úmyslné i nezáměrné) mořskými nestvůrami odebráním židle. Hra existuje i v kompetiční variantě soupeřících družstev, což zkracuje její trvání (tím může být použitelná i za podmínky časového omezení vyučovací hodinou), my ale preferujeme náročnější variantu, která vyžaduje týmovou spolupráci všech hráčů najednou. Je to nácvik disciplíny, vnímavosti, empatie a spolupráce. Ideálně by dohlížející a trestající osobou neměl být třídní učitel, ten by měl naopak pozorovat reakce dětí a vývoj hry. Velice důležitá je při této aktivitě závěrečná reflexe, děti bývají plné dojmů a emocí a mají potřebu je sdílet. Opět se tím značně rozšiřují možnosti docenění osobnostních rysů dětí, které se vyznamenaly pomocí, podporou druhých.

Neznalost jazyka je při hře bezpředmětná a při reflexi bývá jen zanedbatelnou překážkou, už z výrazů tváří ostatních dětí vyčtou pochvalu, přijetí a docenění.

MÍSTA SI VYMĚNÍ

Každý, kdo souhlasí s vyslovenou větou, se přesadí kamkoliv, kde vznikne místo. (Bývá to zábavné, nejdříve klademe běžné otázky – kdo má modré triko, kdo má rád pizzu..., pak takové, které chceme – kdo se bojí školy, kdo má tady dobrého kamaráda..., a nakonec se ptají děti samy, většinou – kdo také hraje Minecraft, kdo sleduje nějakého youtubera, a podobně. To je baví.) Jazyková bariéra nebývá překážkou, jsme-li schopni zajistit překlad. Děti ale mají tendenci se doptávat jednoduchým, srozumitelným způsobem, takže i cizinci mnohdy intuitivně vytuší smysl otázky i bez překladu. Často se sami hlásí s dalšími dotazy.

STROM

Děti si jakkoliv vyzdobí panáčka (abstraktně i konkrétními motivy) a umístí ho na strom tam, kde se v daný moment chtějí vidět; nejdřív se ale udělá galerie výtvorů, děti hádají, čím by který panáček mohl být, tipují, co motivy na postavičce představují, pochválíme všechny, zejména pak originální a krásné výtvary. V této fázi jde o příležitost k neverbálnímu vyjádření a sebe prezentaci. Pak se figurky přilepí na strom a děti opět mohou říct, proč svou postavičku umístily vedle někoho konkrétního, na zem, na houpačku, proč osamoceně, proč jako padající apod. Tím vycházíme z diagnostické a projektivní metody Strom duchů a snažíme se v nejjednodušší podobě rozpoznat aktuální naladění dětí a vzájemné sympatie či antipatie při umisťování figurek. Děti mají v průběhu kurzu možnost své postavičky přemístit, a ještě se ke stromu vracíme i před odjezdem a ptáme se, jestli je děti nechtějí umístit na jiné místo. Aktivita je vhodná pro smíšené kolektivy, jazykový handicap nebrání se jí účastnit. Vyžaduje občasné tlumočení při prezentaci výtvorů, slovní komentář ke každému však nevyžadujeme, je dobrovolný.

HÁZENÍ MÍČKŮ

Smyslem hry je jednoduchá sociometrická analýza vztahů. Aktivita se používá často v kolektivech, které se znají – děti stojí v kruhu a v prvním kole mají za podmínky mlčení hodit některému ze spolužáků míček tak, aby každý právě jednou míček hodil a přijal – aby se dostal ke každému. Výpovědní hodnotu přitom může mít pořadí, ve kterém se míček k jednotlivým dětem dostává. Sledujeme také schopnost respektovat pravidla hry – zejména dodržení mlčenlivosti. V naší „seznamovací“ verzi děti v prvním kole smějí mluvit – smějí vyslovit jméno toho, komu se míček chystají hodit – aby byl připraven a abychom si jeho jméno lépe zapamatovali. Ve druhém kole však už mluvit nesmějí a náročnost je ztížena tím, že do hry současně zapojíme dva, následně až tři míčky. V tu chvíli je nutné sledovat nejenom svého spoluhráče, ale i ostatní. Pro děti bývá náročné vnímat v této fázi celkovou situaci, ale nácvikem jsou schopny hru úspěšně dohrát a radovat se ze společného úspěchu.

PŘÍVLASTEK PŘED JMÉNEM

Ve fázi seznamování mají děti za úkol vytvořit si vizitku, aby bylo čitelné jejich jméno nebo přezdívka, kterými chtějí být na kurzu oslovovány. Na kartičku mají zapsat také svou typickou povahovou vlastnost – kladnou i zápornou. Tomu, kdo si neví rady, má možnost pomoci třída – vyslovit své návrhy, aby si váhající vybral ten, který se mu zalíbil.

Děti musí vědět, že jsme na ně nezapomněli

Libor Hruška

JEDNOU ZE ŠKOL, KTERÉ SE DO NATÁČENÍ ZAPOJILY, JE OSTRAVSKÁ ZŠ GENERÁLA PÍKY. MARCELA ZONČOVÁ A JEJÍ KOLEGYNĚ SE NA ZAČÁTKU ŠKOLNÍHO ROKU ROZHODLY PRO ČESKÉ A UKRAJINSKÉ DĚTI USPOŘÁDAT SEZNAMOVACÍ ZÁJEZD DO SKANZENU V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM.

V dokumentu, který jsme natáčeli začátkem září 2022, zmiňujete obavy z toho, jaký bude nadcházející školní rok. Jak to vnímáte teď, o osm měsíců později?

Myslím, že jsem to tehdy viděla realisticky, jednoduché to není. Míra únavy učitelů je poměrně vysoká a už před Vánocemi jsme si s kolegy říkali, že jsme pocitově spíš někde v březnu. Učení mě pořád naplňuje, ale protože jsem perfekcionistka, mrzí mě, že třeba přípravy na hodinu nemůžu dělat tak kvalitní, jak bych si představovala. Prostě nemám, kde brát čas. Potýkám se s tím, a to mám na rozdíl od většiny učitelů s výukou cizinců dlouholeté zkušenosti.

Mgr. Marcela Zončová

Vystudovala český jazyk a literaturu na Filozofické fakultě Ostravské univerzity a obor English as a Second Language and Intercultural Studies na Wheaton College v USA. V jazykových školách v ČR a v Německu působila 28 let jako lektorka AJ a ČJ pro cizince. Od roku 2016 vyučuje na ostravské ZŠ Generála Píky český jazyk, angličtinu, němčinu, výtvarnou výchovu a češtinu pro cizince.

Co se změnilo oproti prvnímu „válečnému“ pololetí?

Zatímco v minulém školním roce jsem učila hlavně jazyky a ukrajinské děti byly ve speciálních třídách, od září jsem se ocitla v trochu jiné pozici. Jsem třídní v šestém ročníku, kde mám i dva žáky z Ukrajiny. Jako třídní musím řešit spoustu technických detailů a například pro hodiny českého jazyka to znamená dělat si dvoje odlišné přípravy, jsou to vlastně dvě hodiny v jedné. Češtinu pro cizince učí kluky z Ukrajiny někdo jiný, ale já se jim snažím i do mých hodin připravovat učební mikromateriály, aby se mohli posouvat.

Zmínila jste dřívější pracovní zkušenosti s cizinci. Jak dlouho vlastně učíte?

V Česku teprve osmým rokem, ale jinak od svých dvaceti, takže skoro třicet let. Jazyky jsem učila už během svého studia na VŠ a potom v soukromých školách v zahraničí. Práce s žáky cizinci prolíná celým mým životem. Studovala jsem ji v USA, ale zažila jsem ji i z druhé strany – ať už jako studentka v Americe, nebo v roli matky, když jsem žila v Německu a moje děti se ve škole musely učit němčinu úplně od nuly.

Je pro vás letošní školní rok vůbec nejtěžším?

Asi ano, a to z mnoha různých důvodů. Kromě těch, které už jsem zmínila, je silným tématem nejistota. Nejen pro děti z Ukrajiny, ale i pro nás učitele.

A kdybych tu otázku obrátil: Řekla byste, že vás poslední měsíce i něčím obohatily?

Stále se učím být flexibilní a reagovat na nové požadavky společnosti i třídy. Někdy je to dost náročné, ale o to více jsem pak vděčná za inspirativní setkání s žáky, jejich rodiči i našimi ukrajinskými asistentkami.

Žáky z vaší školy jsme doprovázeli na zájezdě do rožnovského skanzenu.

V čem podobné akce mohou napomoci integraci žáků cizinců?

Tak zrovna kluci z naší třídy si to pochvalovali, ale přiznejme si, že od jednorázové akce nelze očekávat zázraky. Mnohem důležitější je dlouhodobá práce. Přínosné to ale bylo i pro mě osobně – měla jsem výjimečnou možnost vidět ukrajinské děti pohromadě a poznat je, což by jinak na škole s šesti sty žáky nešlo. Když je teď potkám na chodbě, dávám si záležet, abych je vždy pozdravila. Aby věděly, že jsme na ně nezapomněli a že nám na nich záleží.

Inspirace z filmu

Na úvod školního výletu se děti navzájem více poznaly prostřednictvím jednoduché hry, kterou Marcela Zončová ráda používá i při výuce jazyků.

NAJDI NĚKOHO, KDO...

Jedná se o aktivizační hru, která pomůže prolomit ledy, zapojit všechny účastníky a přispěje k lepšímu poznání všech. Každý hráč dostane hrací kartu a má za úkol co nejrychleji najít někoho, na koho se vztahuje dané kritérium. Jakmile ho najde, napíše jeho jméno na řádek nebo si řádek nechá podepsat. Vyhrává ten, kdo bude mít u každého kritéria jiné jméno. Jednotlivá kritéria můžeme „ušít na míru“ skupině, se kterou pracujeme. Podle toho také volíme množství jednotlivých bodů. Jiná varianta hry je kritéria napsat do tabulky, například 4 × 4 nebo 5 × 4 polí. Hra se pak hraje podobně jako BINGO. Ten, kdo první získá jména do například pěti políček v jedné řadě a vykřikne BINGO, stává se vítězem hry.

Najdi někoho, kdo...

Měl k snídani rohlík.....	Nemá bratra ani sestru.....
Má dva sourozence.....	Hraje často fotbal.....
Mluví třemi jazyky.....	Chodí do 6. třídy.....
Bydlel blízko moře.....	Byl o prázdninách na táboře.....
Hraje na housle.....	Chodí do 2. třídy.....
Hraje na klavír.....	Žije v České republice tři měsíce.....
Nemá rád PC hry.....	
Rád lyžuje.....	Nenarodil se v Ostravě.....
Nebydlí vedle školy.....	Má na sobě bílé ponožky.....
Žil v jiné zemi než v ČR a UA.....	Má ke svačině housku.....
.....	se salámem.....
Umí vařit.....	Miluje Minecraft.....
Má rád fialovou barvu.....	

Důležité je být spolu

Klára Šindelková

**DOKUMENT CESTA NESE ZÁSADNÍ
POSELSTVÍ. MŮŽEME V NĚM VIDĚT,
JAK DŮLEŽITOU ROLI HRAJE
POHYB, SPORTOVNÍ AKTIVITY,
TÝMOVÉ AKTIVITY, ADAPTAČNÍ
KURZY A ŠKOLNÍ VÝLETY PRO
ZAČLENĚNÍ DĚTÍ DO KOLEKTIVU.
A NEJEN TĚCH UKRAJINSKÝCH.**

Je důležité, abychom měli stále na paměti, že právě neformální vzdělávání nám pomáhá učit se přirozeně, v kolektivu a odbourává nepříjemné pocity, které můžou v některých případech zažívat žáci ve školní třídě, je-li výuka vedena frontálním stylem se zaměřením na nabývání většího množství teoretických vědomostí. Jelikož ne všichni žáci mají možnost zapojovat se do aktivit neformálního a zájmového vzdělávání, o to přínosnější je, když jsou tyto aktivity propsány do filozofie školy. Možná právě proto přichází fenomén propojování formálního a neformálního vzdělávání.

V dnešní době mají české školy jednu z největších měr autonomie v Evropě, ale často zůstává tato příležitost nevyužita z důvodů malé míry podpory, zajatých zvyků, stereotypů a nízké informovanosti jednotlivých škol.

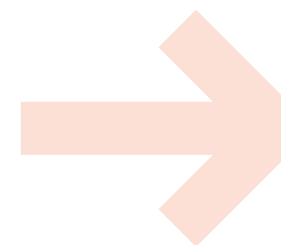

Mgr. Klára Šindelková

Vystudovala Univerzitu Palackého v Olomouci, je instruktorkou Prázdninové školy Lipnice a v současné době působí jako metodička propojování formálního a neformálního vzdělávání v NPI ČR.

Na druhou stranu přibývá státních škol, které tuto příležitost uchopily, a po překonání vnímaných překážek a výše zmíněných stereotypů jejich příklady inspirativní praxe doporučuje i Česká školní inspekce v projektu Kvalitní škola.

Možná je právě teď příležitost nechat se inspirovat a tyto školy následovat. Covidová doba nám ukázala, jak je pro žáky důležité být spolu. Jak důležité je zaměřit se na duševní zdraví a s ním úzce provázaný wellbeing ve školách, na rozvoj kompetencí, jakými jsou flexibilita, zvládání stresu a zátěže, kritické myšlení, orientace v informacích, sebeřízení či sebepoznání, ale také odolnost. Když přijely ukrajinské děti, začala se objevovat další témata.

Jak se postarat o to, aby se noví žáci ve škole cítili dobře? Umíme to vůbec? Nesoustředíme se až moc na to, co máme v učebnici, na úkor toho, co je pro tento heterogenní kolektiv důležité, co se můžeme doopravdy učit od sebe navzájem?

Pojďme se podívat na ukrajinského žáka trošku jinými očima. Je důležité, aby se co nejdříve naučil český jazyk, aby mu v kolektivu bylo dobře a aby české děti co nejvíce participovaly na jeho začlenění. Mohou si rozdělit role, někdo je průvodce a stará se o to, aby se cizinec ve škole, ale i na vesnici či ve městě orientoval. Žáci mohou společně vytvářet infografiky, obrázky, vymýšlet hry. Můžeme přejít ke kooperativnímu učení, kdy se žáci učí i vzdělávací obsah od sebe navzájem. A proč je to důležité? I čeští žáci se tím přirozeně učí a rozvíjejí velmi důležité kompetence pro život. Při určité míře odpovědnosti stoupá i jejich aktivita a motivace.

Co v tuhle chvíli potřebuje ukrajinský žák z vlastivědy, zeměpisu, dějepisu, přírodovědy, fyziky nebo chemie, aby to pro něj bylo užitečné do života a aby nezažíval frustraci z obsáhlého množství teoretického učiva? A to se týká i českých dětí. Někdy se můžeme naučit víc, pokud se nám podaří odložit učebnice, kouknout se do RVP na vzdělávací základ a tomu přizpůsobit budoucí ŠVP. Zařadit kooperativní výuku se zaměřením na rozvoj kompetencí, ale i vztahů mezi žáky, učiteli a všemi pracovníky školy.

Jsem přesvědčena o tom, že pokud se nám podaří být této cestě otevření, inspirovat se v neformálním vzdělávání a převést do běžného školního vyučování metody, techniky a formy neformálního vzdělávání, budou se žáci, ale i učitelé ve škole cítit dobře. V konečném důsledku se toho žáci naučí více a budou umět zkušenosti a vědomosti ze školy využít v osobním a následně pracovním životě.

Integrace ukrajinských dětí: Co ukázala o českém vzdělávacím systému

Martina Běťáková

ČESKÉ ŠKOLY DOKÁZALY V UPLYNULÉM ROCE INTEGROVAT PŘIBLIŽNĚ 50 TISÍC UKRAJINSKÝCH DĚTÍ. V ZEMI, KTERÁ NEMÁ S PŘÍLIVEM CIZINCŮ TAKOVÉ ZKUŠENOSTI, TO BEZESPORU ZNAMENALO PRO ŠKOLY, UČITELE I JEDNOTLIVÉ TŘÍDY VELKÝ ZÁTĚŽOVÝ TEST. A V TÉTO ZKOUŠCE NAŠE ŠKOLY OBSTÁLY.

Integrace se dokonce zdařila takovým způsobem, že jsme nyní inspirací pro další evropské státy. Nebylo to jednoduché, ne vše se dařilo, ne všechna opatření se ukázala jako efektivní, objevily se i mezery a nedostatky. Ale rok poté, co Rusko rozpoutalo na Ukrajině válku, se v České republice vzdělávalo cca 90 % všech ukrajinských dětí, které na území ČR našly útočiště. Integrace ukrajinských dětí do českých škol nám ukázala mnoho nových věcí a přinesla cenné poznatky o našem vzdělávacím systému.

Mgr. Bc. Martina Běťáková

Vystudovala Katolickou teologickou fakultu Univerzity Karlovy a rovněž absolvovala bakalářské studium Školského managementu na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Působí jako náměstkyně ministra školství, mládeže a tělovýchovy.

ADAPTABILITA

Během posledních několika let český vzdělávací systém ukázal svoji odolnost vůči politickým, ekonomickým, pandemickým i migračním krizím. Dokázal se postavit mnoha vnějším vlivům, včetně nemoci covid-19, masivní digitalizace, přílivu uprchlíků a velkých problémů v oblasti duševního zdraví dětí. České školy ukázaly svou schopnost přizpůsobit se novým výzvám, reagovat na ně, nadále poskytovat vzdělávání každý den a hledat způsoby, jak to vzhledem k okolnostem dělat co nejlépe.

LEGISLATIVA

Vidíme výrazněji úskalí a problémy, se kterými se musí jak učitelé, tak žáci cizinci při vstupu do našeho systému vypořádat. Ač není vzdělávání cizinců v naší zemi úplnou novinkou, současná situace nás přiměla ke změnám v legislativě ve vztahu ke vzdělávání dětí s odlišným mateřským jazykem. Díky rychlému schválení zákona LEX UKRAJINA a jeho aktualizací se podařilo upravit legislativní prostředí tak, aby se adaptace a integrace ve školách setkávala co nejméně s překážkami. Nyní je před námi úkol zahrnout úspěšná opatření do standardních zákonů a vyhlášek.

OCHOTA UČIT SE

Jazyková bariéra, kulturní rozdíly, nedostatek informací a náročná adaptace na nové prostředí. Pro někoho výzva, se kterou se snaží co nejlépe vypořádat, pro někoho zásadní problém, který v něm vzbuzuje obavy a strach z ohrožení. To jsou překážky, jež se učíme překonávat. Základní snahou je, aby v našich školách každý žák dosáhl maxima svých vzdělávacích možností a rozvíjel své kompetence potřebné pro úspěšný a aktivní život. Naši učitelé jsou pro to ochotni udělat maximum. Tisíce z nich se účastnily bezpočtu seminářů, webinářů, konferencí a školení, aby lépe porozuměli potřebám a zvyklostem žáků z jiných zemí, vytvořili ve třídách bezpečné a přátelské prostředí a přizpůsobili výuku tak, aby odpovídala různorodosti kolektivu a individuálním potřebám dětí.

SOLIDARITA

Neuvěřitelné množství sbírek, dobrovolnických aktivit a opatření s cílem pomoci je tím, co uplynulý rok skutečně charakterizuje. Od ochoty pomoci novým spolužákům přes dobrovolníky v adaptačních skupinách až po celostátní akce donátorů typu „Kroužky dětem“. Český národ, čeští učitelé i české děti ukázali, že jsou ochotni nabídnout pomocnou ruku každému, kdo podporu potřebuje, tady a teď. Věříme, že tato zkušenost bude pro všechny děti a žáky našich škol prospěšná v jejich budoucím životě.

SPOLUPRÁCE

Pokud říkáme, že covid-19 nás milovými kroky posunul v digitalizaci, pak příchod válečných uprchlíků posílil naše dovednosti spolupracovat na všech úrovních. Spolupráce se rozvíjela jak mezi dětmi ve třídách, mezi učiteli, kteří si, obdobně jako v době pandemie covidu-19, navzájem pomáhali a sdíleli vytvořené materiály, tak také na regionální a centrální úrovni. Migrační krize dosud nevídaným způsobem přivedla ke spolupráci veřejný sektor, neziskové organizace i akademický a firemní sektor. Jedním příkladem za všechny je zastřešující projekt MŠMT financovaný prostředky UNICEF. Pod takzvaným „workplanem“ se na MŠMT sdružily jak státní, tak soukromé organizace. Úředníci MŠMT, metodici NPI ČR, pedagogové z krajských vzdělávacích zařízení, pracovníci společnosti META, výzkumníci PAQ Research a odborníci z NUDZ společně naplánovali celou řadu aktivit, které ve vzájemné synergii pomáhají s integrací ukrajinských dětí do škol.

A MOJE OSOBNÍ ZKUŠENOST?

U integrace ukrajinských dětí do českého vzdělávacího systému jsem byla od úplného počátku, a to ve dvou různých pozicích. Z obou si odnáším silné momenty a jsem ráda, že se mi naskytla tak jedinečná příležitost být součástí tohoto procesu.

První moment vnímám z pozice práce na ministerstvu školství a je jím již zmíněná spolupráce.

Úředníci napříč resorty, politici, zástupci neziskovek i největších nadací, všichni s jasným cílem pomoci ukrajinským rodinám, se setkávají u jednoho stolu, vzájemně „poštuchování“ nechávají za dveřmi a společně plánují, snaží se identifikovat rizika, hrozby a příležitosti a hledají způsoby, jak každý za sebe může přispět. Všichni vnímají, že i malý příspěvek může mít v součinnosti s ostatními velký dopad. Věřím, že jsme se naučili něco, na čem můžeme v budoucnu stavět.

Druhý okamžik má pro mě osobní význam, i když je stále v pracovní rovině. Každý pátek stojím před třídou jedné základní školy, kde sedí ukrajinský chlapec, který téměř nerozumí, nemluví a jeho těžkosti jsou vidět na první pohled. I přesto by měl v každé hodině najít něco nového, položit si novou otázku a udělat malý krok vpřed, i když se mu to zdá náročné. Cítím velkou odpovědnost za to, aby si z každé hodiny něco odnesl a nacházel odvahu a chuť čelit novým výzvám. A to mě nutí reflektovat mou práci, zlepšovat své přípravy a samozřejmě i samotné hodiny.

Jak si poskládat ideální tým

Libor Hruška

MNOHO ČESKÝCH ŠKOL SYSTEMATICKY PRACOVALO S ŽÁKY CIZINCI UŽ V MINULOSTI A JEJICH ZKUŠENOSTI SE PO ÚNORU 2022 HODILY I OSTATNÍM. JEDNOU Z TĚCH, KTERÉ MĚLY NÁSKOK, JE ZŠ PROFESORA ŠVEJCARA V PRAŽSKÝCH MODŘANECH. CO KOLEGŮM RADÍ JEJÍ ŘEDITEL ONDŘEJ LNĚNIČKA?

Modřany leží na jihu Prahy a kromě staré zástavby je tu i velké sídliště, které se začalo stavět koncem 70. let. Cenově relativně dostupné bydlení i blízkost vietnamské tržnice Sapa sem vždy přiváděly mnoho cizinců z Vietnamu či Ukrajiny a dalších postsovětských republik. ZŠ profesora Švejcara je velkou sídlištní školou. Dochází do ní 760 žáků, z nichž téměř 20 procent tvoří cizinci.

Zhruba třicátka dětí přišla v loňském či letošním školním roce v souvislosti s válkou na Ukrajině. „Žádný větší zásah to pro nás neznamenal. Měli jsme náskok z předchozích let a nyní jsme ho jen zužitkovali,” říká Ondřej Lněnička. Klíčové jsou podle něj dobře nastavené procesy a správně poskládaný tým spolupracovníků věnujících se práci s žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ). „To je asi ta úplně základní rada kolegům ředitelům: Nezůstávejte na to sami, rozhlédněte se po škole a najděte si kolegy, kteří vám s tím pomůžou. Určitě už je v týmu máte, tak jim dejte šanci,” pokračuje ředitel.

Mgr. Ondřej Lněnička

Na Univerzitě Karlově vystudoval Učitelství biologie a chemie a také Školský management. Od roku 2017 vede pražskou ZŠ profesora Švejcara.

KOORDINÁTOR VÝUKY ŽÁKŮ S OMJ

Klíčovou postavou je koordinátor výuky žáků s OMJ. Na modřanské základní škole dostal tuto agendu před pěti lety na starost Martin Šuk, který jinak vyučuje tělocvik. Zajišťuje vstupní jazykovou diagnostiku dětí a organizuje jejich následnou jazykovou přípravu, vyhledává také možnosti financování doučování a cestuje po jiných školách, kde hledá inspiraci. Vše musí zajistit a zorganizovat tak, aby se učitelé češtiny jako druhého

jazyka mohli soustředit jen na svou práci. Od jakého počtu žáků s OMJ má smysl o zavedení této pozice uvažovat? „Univerzální hranice samozřejmě neexistuje, jsou školy – mám na mysli ty menší – kde má tato pozice smysl už od malého množství cizinců,” upozorňuje ředitel. V městské části Praha 12, pod níž Modřany spadají, mají koordinátora ve všech základních školách.

UČITEL ČEŠTINY JAKO DRUHÉHO JAZYKA

Modřanská škola má to štěstí, že na ní už čtvrtým rokem působí učitel přímo s aprobací čeština jako druhý jazyk Ondřej Zezulák. Polovinu jeho úvazku tvoří klasické hodiny českého jazyka, druhou pak výuka cizinců. Těm se v rámci doučování věnuje – a platilo to i před válkou – také další Zezulákovi kolegové s nejrůznější aprobací. Nepřicházejí do kontaktu s úplnými začátečníky, takže nemusí být odborníky na výuku jazyků. „S žáky neprobírají gramatiku, ale především konkrétní terminologii a obraty, které jim nebyly jasné v hodině. Učitelé v běžné výuce často nedokážou svůj projev přizpůsobit žákům cizincům a i já jsem toho příkladem. Mluví jako kulomet a cizinci v mých hodinách strádají. Ale pracuji na sobě,” směje se Lněnička.

DVOJJAZYČNÝ ASISTENT PEDAGOGA

Ještě méně známou pozicí je ve školách dvojjazyčný asistent pedagoga. Důvodem je i fakt, že tato pozice v Česku zatím není legislativně ukotvena. Primárním úkolem dvojjazyčného asistenta není naučit cizince český jazyk, ale pomoci mu s adaptací na nové prostředí. Asistent musí ovládat alespoň jeden cizí jazyk, ten ale nutně nemusí být shodný s mateřským jazykem žáka. Paradoxně to může být výhoda. „Zpočátku zpravidla společně komunikují anglicky, základy mají jak malí Vietnamci, tak Ukrajinci.

Pak pozvolna přecházejí do češtiny, kdyby asistent uměl ukrajinsky, žáka by do používání češtiny nic nenutilo,” popisuje Lněnička. Na modřanské ZŠ pozici dvojjazyčného asistenta zastává jeho manželka Petra Lněničková. Spolu s Ondřejem Zezulákem také v tandemu vyučuje český jazyk pro cizince. On se zaměřuje na gramatiku a jejím úkolem je děti nadchnout a rozmluvit.

SOCIÁLNÍ PEDAGOG NEBO PRACOVNÍK

Posledním kamenem do ideální skládačky je zavedení pozice sociálního pedagoga nebo spolupráce se sociálním pracovníkem. Ti mohou na rozdíl od učitelů nebo ředitelů mnohem víc do hloubky poznat rodinné zázemí jednotlivých žáků. ZŠ profesora Švejcara spolupracuje se sociálním pracovníkem společnosti META a od příštího školního roku bude mít na částečný úvazek vlastního sociálního pedagoga.

Více ve videu:

Více než dvě třetiny škol žáky z Ukrajiny začlenily a vzdělávají je bez problémů

Vyplývá to z dotazníkového šetření, které během března realizoval NPI ČR na více než 700 základních školách.

Žáky jsme začlenili a zvládáme je vzdělávat bez problémů

69 %

Hledáme metody, jak děti a žáky vzdělávat, hodnotit a začlenit do kolektivu

44 %

Děti/žáky jsme začlenili, ale potýkáme se se specifickými problémy a potřebovali bychom pomoc přímo na míru

16 %

Řešíme legislativně-organizační otázky

13 %

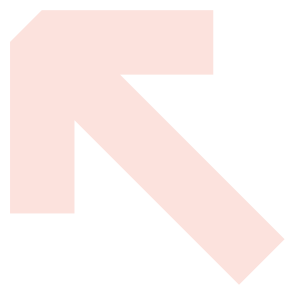
Řešíme problémy v konkrétním tématu a hledáme pomoc v našem regionu

6 %

Studie SYRI: Školy upřednostnily sociální integraci před akademickou

Klára Šed'ová, Petr Hlad'o

VÝZKUM NÁRODNÍHO INSTITUTU SYRI SE ZAMĚŘIL NA TO, JAK NA ČESKÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH, DO KTERÝCH PŘIŠLO V PRŮBĚHU ROKU 2022 VĚTŠÍ MNOŽSTVÍ UKRAJINSKÝCH ŽÁKŮ, PROBÍHÁ PROCES ZAČLEŇOVÁNÍ A ADAPTACE TĚCHTO ŽÁKŮ.

Sběr dat probíhal **od října 2022 do února 2023** a jeho designem byly hloubkové případové studie v šesti základních školách, které v dané době navštěvovalo 30–60 ukrajinských žáků. Ve školách jsme realizovali rozhovory s vedením školy (6 rozhovorů), s učiteli (12 rozhovorů), s ukrajinskými asistenty pedagoga (4 rozhovory), s ukrajinskými žáky (21 rozhovorů) a jejich rodiči (19 rozhovorů). Kromě toho jsme prováděli pozorování ve výuce a také jsme za pomoci **sociometrických dotazníků** sledovali vrstevnické vztahy mezi žáky.

ZÁKLADNÍ NÁLEZY

Příchod ukrajinských žáků do českého základního školství po vypuknutí války na Ukrajině byl spojen s vlnou solidarity, kterou v našem vzorku projevovalo nejen vedení základních škol, ale též učitelé a žáci. Ředitelé všech škol ve vzorku uváděli, že přijímali všechny ukrajinské

žáky, jejichž zástupci se na ně na jaře 2022 obrátili. Právě bezvýhradná ochota přijímat ukrajinské žáky vedla k tomu, že sledované školy nakonec přijaly vysoké počty těchto žáků, čímž se odlišují od jiných českých základních škol.

Na všech sledovaných školách byla žákům poskytnuta materiální podpora (stravování, pomůcky, výlety, kroužky). Současně s tím začaly školy rozvíjet různé extenzivní adaptační mechanismy. V tomto ohledu se od sebe školy ve vzorku velmi lišily. Na některých školách například byly organizovány adaptační skupiny a turnusy, probíhala úprava kurikula pro ukrajinské žáky, vytváření individualizovaných rozvrhů, žáci byli rozřazováni do tříd na základě hodnocení jejich pokročilosti v různých oblastech, do pedagogického sboru byli přijati ukrajínští asistenti pedagoga, žákům byla nabízena psychologická podpora. Oproti tomu jinde byli žáci jednoduše uvedeni do tříd a další bylo ponecháno na jednotlivých učitelích. Učitelé přitom často vyjadřovali bezradnost a potřebu zřetelnější metodické podpory.

Jako základní podmínka pro adaptaci bylo vždy identifikováno osvojení českého jazyka. Na všech sledovaných školách byla žákům zajišťována výuka češtiny, avšak v různé intenzitě a s různým personálním zajištěním. Jazykovou bariéru ukrajinských žáků se školy snažily řešit od prvního okamžiku po jejich příchodu.

Především mezi učiteli převládal názor, že by ukrajínští žáci měli být do třídy začleněni až v okamžiku, kdy úspěšně absolvují intenzivní jazykovou přípravu a budou schopni s učiteli a spolužáky komunikovat v českém jazyce. Ačkoli některé školy realizovaly adaptační skupiny pro žáky před zařazením do běžných tříd, vzhledem k omezené délce jejich trvání nebylo možné žáky dostatečně jazykově vybavit. Jazyková příprava tak reálně nepředcházela zařazení do třídy, nýbrž probíhala již jako součást běžného vyučování.

Na všech sledovaných školách bylo vyjadřováno přání, aby byla výuka češtiny jako cizího jazyka dodávána jako externí služba, neboť pedagogové ve škole pro ni nemají dostatečnou kapacitu ani kvalifikaci.

Ředitelé i učitelé zdůrazňovali jako svůj hlavní cíl sociální adaptaci žáků (... že si najde kamarády, že nezůstane jenom v ukrajinské komunitě, ale že má kamarády mezi českými dětmi) i adaptaci akademickou (... dobře se učí, je schopen fungovat ve třídě, pracovat skupinově i sám, zapojuje se do hodiny). Celkově ovšem pedagogové ve sledovaných školách jevíli tendenci nadřazovat adaptaci sociální nad adaptaci akademickou.

Doporučení SYRI

1.

Podporovat sociální adaptaci vytvářením příležitostí pro společné aktivity českých a ukrajinských žáků.

2.

Rovnoměrně zařazovat ukrajinské žáky do tříd tak, aby jejich zastoupení ve třídě nepřesahovalo 20 % všech žáků.

3.

Zaměřit se u ukrajinských žáků ve vyšších ročnících základních škol **na přípravu na přijímací zkoušky** na střední školy.

4.

Klást větší důraz na akademickou adaptaci ukrajinských žáků. Stanovovat ukrajinským žákům přiměřené vzdělávací cíle.

5.

Posílit diagnostiku specifických vzdělávacích potřeb ukrajinských žáků.

6.

Využívat promyšlené postupy diferenciací výuky, které umožní zohlednit individuální rozdíly v úrovni znalostí a dovedností jednotlivých ukrajinských žáků.

7.

Ve výuce aplikovat práci v etnicky smíšených skupinách, která může podpořit jak akademickou, tak sociální adaptaci ukrajinských žáků.

8.

Dostat do systému učitele českého jazyka, kteří jsou kvalifikovaní pro výuku českého jazyka jako druhého jazyka.

O SYRI

Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik – krátce SYRI – sdružuje pod jednou střešou 150 vědců z Masarykovy univerzity, Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR. Institut analyzuje data o sociálních procesech, které provázejí krizové a rizikové situace. Na jejich základě pak formuluje doporučení, jak problémy řešit. Institut má devět výzkumných skupin, jedna z nich je zaměřená na vzdělávání.

Více na www.syri.cz.

Školní rok, který přinesl změny

Oksana Stupak

KDYŽ JSEM V BŘEZNU 2022 PŘIJÍŽDĚLA Z KYJEVA DO BRNA SE SVÝMI SYNY, MYSLELA JSEM, ŽE V ČESKÉ REPUBLICE PŘEČKÁME JEN NĚKOLIK KRITICKÝCH MĚSÍCŮ, NEŽ SE BUDEME MOCI VRÁTIT BEZPEČNĚ DOMŮ. ALE ČEKÁME TU JIŽ DRUHÝM ROKEM.

Díky přátelům v Česku se mi podařilo najít pro děti školu a školku. Pro mě jako pro matku bylo důležité, aby se v nich děti cítily pohodlně a bezpečně. Staršího syna zařadili o rok níž, tedy ne do 5. třídy jako na ukrajinské škole, ale do 4. třídy. Nejdřív ho to rozčilovalo, ale pak jsme si uvědomili, že to bylo rozumné. Rychle se zapojil do kolektivu, našel si kamarády, ačkoli ve třídě nebyly žádné další ukrajinské děti. Cítili jsme podporu ze strany školy i učitele, který se mu snažil vysvětlit výukový materiál v angličtině, dal mu možnost překládat pomocí tabletu, byl se mnou stále v kontaktu a systematicky mě informoval o úspěších mého syna ve škole.

Nečekaně po dvou měsících školní docházky začal nejen rozumět, ale i mluvit. Pomohlo i čtení knih v češtině. Koupili jsme například knihu Exupéryho „Malý princ“ v ukrajinštině a češtině. Syn nejprve četl českou verzi a pak ukrajinštinou. Líbilo se mu to.

S více než sedmiletou vědeckou a pedagogickou praxí na ukrajinských pedagogických univerzitách jsem samozřejmě poslala svůj životopis nejprve na Masarykovu univerzitu. Díky politice podpory České republiky a univerzity vůči Ukrajincům mám možnost pracovat v Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde také studuji český jazyk. Podpora mých českých kolegů mi dala naději, že bych mohla být užitečná jak z vědeckého hlediska, tak pro ukrajinské děti, které v českých školách procházejí náročným adaptačním procesem.

V průběhu května až června 2022 jsem provedla výzkum sociální adaptace ukrajinských školáků na českých základních školách v Brně. Výsledky průzkumu mezi dětmi, rodiči a učiteli pracujícími s Ukrajinci ukázaly, že děti

Mgr. Oksana Stupak, Ph.D., DrS

Absolvovala Pedagogickou fakultu Dragomanovské ukrajinské státní univerzity v Kyjevě. Od května 2022 se na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity podílí na kvalitativním výzkumu adaptace ukrajinských dětí v českých ZŠ a MŠ.

jsou většinou v nestabilním emočním rozpoložení, mají strach o své tatínky, příbuzné, kteří zůstali na Ukrajině, mají jazykové bariéry a potíže s komunikací s českými dětmi.

Z pohledu vědeckého pracovníka pozoruji, že většina škol má vytvořeny všechny podmínky pro její usnadnění a zefektivnění. Zároveň však zůstává potřeba podporovat učitele, kteří mají ve třídách ukrajinské děti, na cestě k zapojení Ukrajinců do kolektivu, k budování pohodových vztahů ve třídě, a také jim poskytovat metodickou podporu v procesu studia určitých oborů.

Od května 2022 spolupracuji s jednou ze škol ve městě Brně na podpoře 35 ukrajinských žáků. Zpočátku jsme měli společné schůzky jednou týdně, kde jsme se vzájemně seznamovali, hráli týmové hry a diskutovali o zvláštěnostech studia na české škole. V této fázi bylo důležité, aby děti pochopily, že nejsou samy, že se mají na koho obrátit s problémem či

žádostí. Od září do prosince 2022 jsem připravovala a vedla Program sociální a emoční podpory ukrajinských dětí na českých školách. Program byl zaměřen na podporu socializace ukrajinských dětí, které se nacházejí v novém vzdělávacím i jazykovém prostředí, a to pomocí snížení emočního nátlaku, překonání úzkostí, formování empatie, sebezpoznaní a také zvýšení sebehodnocení a sebejistoty. Po realizaci programu děti cítily větší jistotu ve vlastní schopnosti, vzájemně se podporovaly a byly emocionálně stabilnější. To samozřejmě může pomoci procesu adaptace dětí jen částečně, ale důležité jsou všechny příležitosti.

Školní rok 2022–2023 skutečně přinesl zásadní změny do života ukrajinských školáků, kteří začali studovat na českých školách, ale také učitelů a vedení českých škol, kteří vynaložili neuvěřitelné úsilí při začleňování ukrajinských dětí. Tento rok nás naučil vážit si každé minuty strávené s rodinou, radovat se z malých úspěchů

a vítězství. Některé priority jsem musela přehodnotit, protože kariéra, profesní růst a plány do daleké budoucnosti ustoupily do pozadí, a těmi hlavními se stalo bezpečí, podpora rodiny, pomoc přátelům a známým v nouzi. V této těžké době pro Ukrajinu a všechny Ukrajince jsme cítili vzájemnou podporu, lidé se spojili a každý se snažil pomáhat na vlastní frontě: dobrovolníci, lékaři, učitelé, vědci, novináři, veřejní činitelé. Na jedné straně to pro mě osobně byla doba k rozšíření profesních obzorů, protože při práci s českými kolegy ve vědeckém projektu mám možnost získat nové

zkušenosti, a na straně druhé doba plná nejistoty a adaptace na nové místo a zemi s přihlédnutím ke studiu českého jazyka. Vždy jsme zvyklí něco plánovat: dovolenou, profesní rozvoj, projekty, a během této doby jsme se naučili žít teď a dnes a užívat si každý den.

Chci poděkovat České republice a každému Čechovi, který pomohl Ukrajincům v této těžké době války na Ukrajině!

Mgr. Klára Šimáčková Laurenčíková

je česká speciální pedagožka, působí jako zmocněnkyně vlády ČR pro lidská práva a je národní koordinátorka pro adaptaci a integraci uprchlíků z Ukrajiny.

Rozvíjejme citlivost vůči žákům z Ukrajiny

Klára Šimáčková Laurenčíková

Ráda bych ocenila, že se nenaplnily černé scénáře o segregovaných ukrajinských třídách. Zhruba 97 % dětí z Ukrajiny je zapojeno a integrováno v běžných smíšených třídách. A skutečně segregované formy vzdělávání se týkají jen naprostých výjimek, které se snažíme postupně řešit. Za tuto situaci je potřeba poděkovat všem ředitelům, učitelům, asistentům a všem, kteří pomáhali zejména v rámci krizového prvního roku humanitární pomoci válečným uprchlíkům nastavit celý proces integrace. Je ovšem třeba

poukázat i na to, co jsme zatím příliš nezvládli. Z aktuálních dat PAQ Research se ukazuje, že jen něco málo přes 20 % ukrajinských dětí ovládá po roce pobytu v České republice český jazyk na základní úrovni. Je to neblahý důsledek toho, že právě jazyková podpora nebyla v mnoha případech dostatečně intenzivní. A potvrzuje se to, že pouhá fyzická přítomnost dětí ve třídách nestačí k tomu, aby se naučily nový jazyk. Tato stávající situace je riziková, protože žáci nedisponují hlavním integračním jazykem. Chybí jim dostatečná znalost

jazyka země, ve které mají žít svůj život a naplňovat svůj vzdělávací potenciál. Nemohou se dobře zapojovat do vztahů s vrstevníky, s kamarády a navazovat hlubší přátelství. To s sebou nese riziko narůstající demotivace, frustrace obtíží v oblasti duševního zdraví, chování i riziko rozvoje posttraumatických stresových obtíží u dětí, které opravdu prošly těžkými traumatickými zážitky. Velká část z nich je i nadále ve stresu a žije v obavách, co se bude dít, a v nejistotě, kdy se budou moci vrátit domů. Naše citlivost vůči socio-emočním potřebám dětí je tak něco, co potřebujeme rozvíjet a posilovat. Měli bychom ve třídách vytvářet vztahově bezpečné prostředí a zapojovat děti, které nejsou v jednoduché situaci. Řada z nich aktuálně prochází i ztrátou svých blízkých příbuzných, takže by neměla chybět ani podpora v tématu, jak pracovat se ztrátou, a dovednost nabídnout dětem

účinnou podporu. Proto je důležité zapojovat školní poradenské pracovníky, kteří mohou být učitelům v takto složitých výzvách oporou. A rozhodně bychom neměli opomíjet ani význam neformálního vzdělávání. V tuto chvíli víme, že na něm participuje jen malé procento dětí z Ukrajiny, a to bychom potřebovali změnit. Úspěšně zapojené děti, které mohou nadále rozvíjet své talenty a navštěvovat sportovní či umělecké kroužky, mají příležitost navazovat přátelství, učit se jazyk a hlavně žít na území České republiky smysluplně. To všechno jsou podmínky toho, aby děti mohly prosperovat a mohly být spokojené.

Čtrnáctiletá Marisa z Ukrajiny je velkou oporou pro učitele i rodinu

Veronika Janouchová

MLADÁ UPRCHLICE Z ROMSKÉ KOMUNITY JE I PŘES SVOU TĚŽKOU SITUACI VZOREM PRO OSTATNÍ DĚTI I DOSPĚLÉ.

Čtrnáctiletá Marisa opustila spolu s rodinou své rodné město Mižhirja na západní Ukrajině, když válka v březnu 2022 eskalovala. Sbalili jen nejn nutnější věci a vyrazili na cestu za bezpečím, do České republiky.

„Jeli jsme velkým autem, v jedné dodávce cestovalo 20 lidí a jeli jsme dva dny. Na hranicích mi byla zima. Čekali jsme dlouho.“

Cesta byla dlouhá a náročná, nakonec se jim ale podařilo do Prahy dostat.

„Nejdříve jsme byli v Praze, tam dospělí pracovali. Pak jsme se přesunuli do dalšího města a potom do Lískovce, tam si moje rodina našla opět práci. No, a nakonec jsme našli bydlení v Semínově Lhotě,“ pokračuje Marisa.

Dívka se těšila, že bude moci začít navštěvovat školu v České republice, ale nejprve se musela vypořádat s jazykovou bariérou a úplně jiným vzdělávacím systémem. Naštěstí se mohla zapojit do adaptačního projektu, který vede nezisková organizace Romodrom ve spolupráci s UNICEF.

Projekt je zaměřený na podporu integrace romských dětí uprchlíků a jejich rodin v České republice, a to prostřednictvím zlepšení přístupu ke zdravotní péči, vzdělání, sociálním službám a službám ochrany dětí.

Adaptační skupiny vedené organizacemi Romodrom a UNICEF pomáhají uprchlickým dětem z romské komunity s přípravou na vzdělávací systém České republiky s integrací. Děti docházejí do běžné výuky na předměty, které jsou pro ně srozumitelné i přes jazykovou bariéru – například hudební výchovu, tělesnou výchovu, výtvarnou výchovu nebo informatiku. Intenzivně se věnují studiu

češtiny a seznamují se s českou kulturou a zvyklostmi.

„Nejprve jsme začali chodit do skupiny, ve které jsme se učili česky a o životě v České republice,“ vypráví Marisa. „Pak jsem se mohla přidat do sedmé třídy.“

Dnes už Marisa mluví velmi dobře česky, čte i píše. *„Ve škole mám nejradši písničky s paní Terezkou a čtení s paní Klárkou. Baví mě hudební výchova. Kromě školy ráda poslouchám hudbu, zajímá mě kosmetika a móda. Ráda bych se stala kadeřnicí, baví mě plést copy a vytvářet nové účesy.“*

Marisa je i přes náročnou situaci, ve které se kvůli válce ocitla, velkou oporou rodině i učitelům.

„Marisa je prodlouženou rukou pro pedagogy. Pokud je potřeba pomoci pedagogům s překladem, s předáváním informací rodičům, nebo pokud potřebují rodiče získat potřebné informace, je jak překladatelkou, tak čtenářkou zápisů. Její docházka do školy je často ovlivněná tím, že je velkou pomocnicí doma. Pokud rodiče musejí řešit důležité a neodkladné záležitosti, Marisa bez problémů hlídá a pečuje o mladší sourozence, což je běžný příběh romských rodin. Podporuje však i další děti z ubytovny v docházce do školy. Budí je, zajišťuje menším dětem bezpečí a doprovod na autobus,“ chválí Marisu speciální pedagožka organizace Romodrom Pavlína Herberová.

Marisa je inspirací i pro pedagogické pracovníky a ostatní členy Romodromu a UNICEF. Ukazuje, že i přes nepřízeň osudu se nevzdává, pracuje sama na

sobě a pomáhá ostatním.

„Marisa je pro mě vzorem a ukázkou toho, že i mezi dětmi, které vyrůstají v náročném prostředí a současně jsou vystaveny nepřízní osudu, jsou takové, které přes všechny překážky, jež jim osud připravil, mají zájem o vzdělávání a touhu učit se novým věcem,“ pochvaluje Marisu Pavlína Herberová.

Marisu česká škola baví a chce ve vzdělávání pokračovat, jak jen to bude možné.

„Chci se nadále učit český jazyk a chodit do školy, naučit se lépe číst a potom také hrát na kytaru. To bych doporučila i všem ostatním dětem, které jsou v podobné situaci, které musely opustit Ukrajinu, hodně se učit,“ říká Marisa na závěr.

O Marise

Marise je 14 let a pochází ze západní Ukrajiny. Teď v České republice chodí na základní školu v Rovensku pod Troskami a navštěvuje jak adaptační skupinu a hodiny češtiny, tak i běžnou výuku. Se svou rodinou žije v Semínově Lhotě, ráda se učí a chce se nadále zlepšovat v českém jazyce.

Podpora UNICEF v oblasti vzdělávání ukrajinských dětí z řad uprchlíků v České republice

UNICEF PRACUJE NA TOM, ABY SE VŠECHNY DĚTI MOHLY UČIT A ROZVÍJET SVŮJ POTENCIÁL NAPLNO. KAŽDÉ DÍTĚ MÁ PRÁVO NA SPRÁVEDLIVÉ, BEZPEČNÉ A KVALITNÍ VZDĚLÁVÁNÍ, BEZ OHLEDU NA POHLAVÍ, SOCIÁLNĚ-EKONOMICKÝ STATUS, POSTIŽENÍ, ETNICKÝ A KULTURNÍ PŮVOD NEBO UPRCHLICKÝ STATUS.

Děti utíkající před válkou na Ukrajině mají díky vzdělávání přístup do bezpečného a přátelského prostředí, což má pozitivní vliv na jejich duševní zdraví a wellbeing. Vzdělávání nabízí příležitosti pro rozvoj nových znalostí a dovedností od raného dětství až do dospělosti. Jedná se o jednu z nejdůležitějších částí vývoje dětí a mladých lidí, zejména těch, kteří se setkali s traumatickými nebo stresovými situacemi.

Podle posledních statistik z dubna 2023 Česká republika stále hostí přes 325 000 uprchlíků. Ve školním roce 2022/23 bylo do českých mateřských, základních a středních škol přijato více než 50 000 ukrajinských dětí. Náhlé zvýšení počtu studentů představuje pro zemi zcela novou výzvu. Proto začal UNICEF, v rámci podpory uprchlíků ze strany OSN, spolupracovat s českou vládou při posilování vzdělávacího systému a vzdělávání uprchlických dětí, zejména těch nejzranitelnějších.

V rámci programů UNICEF byly podpořeny již desetitisíce dětí a dospívajících ve vzdělávání, rozvoji a integraci. Jen od ledna do dubna 2023 jich bylo více než 55 000, včetně více než 24 000 dětí ze zranitelných skupin, většinou dětí se zdravotním postižením. Prostřednictvím úzké spolupráce s vládou, zejména s MŠMT, MPSV a s hlavním městem Prahou, státními institucemi, nevládními organizacemi, akademickou obcí, soukromým sektorem a dalšími partnery podpořil UNICEF následující aktivity.

Prostřednictvím cílené komunikační kampaně byly tisíce ukrajinských

rodin informovány o českých školách a vzdělávacím systému. Pracovníci helplinky MŠMT zodpověděli více než 3 000 dotazů jak od ukrajinských, tak od českých občanů. Téměř 5 000 učitelů a dalších pedagogických pracovníků se naučilo, jak vytvářet bezpečné, zdravé a inkluzivní vzdělávací prostředí, podporovat duševní zdraví a poskytovat žákům psychosociální podporu či jak vyučovat češtinu jako druhý jazyk, aby se usnadnilo hladké začlenění dětí jak sociálně, tak akademicky.

Více než 1 200 českých a ukrajinských asistentů pedagoga bylo zapsáno na pětiměsíční kvalifikační kurzy po celé zemi. Čeští a ukrajinští asistenti pedagoga se vzdělávají společně a poté poskytují podporu uprchlíkům a dalším zranitelným skupinám dětí, které navštěvují běžné třídy. Ve spolupráci s MPSV pak UNICEF prostřednictvím speciálního grantového programu podpořil možnost neformální péče a vzdělávání pro více než 3 100 nejmladších dětí a zajistil služby více jak 1 500 rodičům. UNICEF také poskytl základní vzdělávací pomůcky a materiály pro více než 500 dětí ve věku tři až šest let.

UNICEF bude v roce 2023 nadále podporovat přístup ke kvalitnímu

inkluzivnímu vzdělávání pro ukrajinské uprchlíky a další zranitelné děti v celé České republice, včetně romských dětí a dětí s postižením, od raného dětství až po adolescenci. Klade si za cíl podpořit nejméně 40 000 dívek a chlapců z řad uprchlíků, a to informováním ukrajinských rodin a studentů o vzdělávacích příležitostech. Podpoří vládní helplinku, navyšování kapacit škol, vybavování tříd a zajištění vzdělávacích materiálů a zajistí školní obědy pro více než 10 000 žáků.

Kromě toho UNICEF spolu s klíčovými partnery, kterými jsou Národní pedagogický institut České republiky (NPI ČR) a Vzdělávací institut Středočeského kraje (VISK), podpoří vzdělávací kurzy pro tisíce učitelů a dalších pedagogických pracovníků, včetně 1 200 asistentů pedagogů a 1 000 učitelů a učitelek v mateřských školách. Zaměří se také na rozšiřování intenzivních kurzů češtiny a adaptačních tříd nejen ve školách a na flexibilní vzdělávací příležitosti mimo formální vzdělávací systém zaměřené na 10 000 dětí do šesti let věku a adolescenty starší 15 let. UNICEF si klade za cíl začlenit některé z programů na podporu uprchlíků do českého vzdělávacího systému, zajistit jejich udržitelnost a tím zajistit kvalitní inkluzivní vzdělávání pro všechny děti v České republice v souladu se Strategií vzdělávací politiky 2030+.

Další informace o podpoře vzdělávání pro všechny děti za přispění UNICEF zde: <https://www.unicef.org/eca/unicef-refugee-response-czech-republic>

Užitečné nástroje a zdroje pro učitele

1. HELPLINKA MINISTERSTVA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy provozuje helplinku, která poskytuje informace v ukrajinském jazyce pro děti a rodiny z Ukrajiny. Ukrajinské rodiny mohou využít telefonní linku, e-mailovou podporu, webové stránky nebo informace na sociálních médiích. Helplinka funguje každý pracovní den od 8.00 do 16.00 a je obsluhována pěti operátory, kteří mluví česky a ukrajinsky/rusky. Operátoři na helpline odpovídají i na otázky zaslané na e-mailovou adresu ukrajina@msmt.cz. Helplinka také zahrnuje účet ministerstva na sociální síti Telegram.

2. VZDĚLÁVACÍ INSTITUT STŘEDOČESKÉHO KRAJE

V rámci projektu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podporuje UNICEF od září 2022 kvalifikační kurzy pro asistenty pedagoga organizované Vzdělávacím institutem Středočeského kraje a jeho regionálními partnery. Tyto kurzy pomáhají jak ukrajinským, tak českým asistentům pedagoga získat klíčové dovednosti k podpoře dětí přicházejících z Ukrajiny, stejně jako dalších zranitelných skupin dětí, včetně těch s postižením, v celé České republice. Projekt také zahrnuje individuální podporu v českém jazyce pro ukrajinské účastníky tohoto kvalifikačního studia.

Odkaz: [Vzdělávací kurzy pro asistenty pedagoga](#)

3. META, O.P.S.

Kampaň „Do školy společně“ si klade za cíl zvýšit povědomí o možnostech vzdělávání ukrajinských dětí v českých školách. Aktivita projektu byly připraveny na základě skupinových diskusí s rodiči a mladými ukrajinskými uprchlíky. Kampaň je navržena v online formátu a zahrnuje webináře pro asistenty pedagoga, které byly organizovány

v roce 2022, webovou stránku doskolyspolocene.cz, která byla spuštěna v srpnu 2022, a videospoty pro mládež zaměřené na podporu učení se českého jazyka, které jsou sdíleny především na sociálních sítích.

Odkaz: [Kampaň Do školy společně](#)

4. PAQ RESEARCH

Aby zajistily ukrajinským uprchlickým dětem přístup ke kvalitnímu vzdělávání, podpořily MŠMT společně s UNICEF sérii průzkumů sociologické výzkumné organizace PAQ Research s názvem „Hlas Ukrajinců“, a to v prosinci 2022 a březnu 2023. Další průzkum je plánovaný na červen 2023. Rozhovory s uprchlickými rodinami z Ukrajiny provádí a sbírá Sociologický ústav Akademie věd a analyzuje je organizace PAQ Research. Průzkumy pomáhají politikům a ostatním pochopit výzvy, kterým čelí ukrajinské děti v oblasti vzdělávání, a nalézt řešení. Mezi analyzovaná témata patří znalost českého jazyka, účast na volnočasových aktivitách a přístup k péči a vzdělávání v raném dětství.

Odkaz: [Hlas Ukrajinců - výsledky šetření](#)

5. NÁRODNÍ ÚSTAV DUŠEVNÍHO ZDRAVÍ (NUDZ)

Společný projekt NUDZ, UNICEF a WHO se zaměřuje na duševní zdraví a psychosociální potřeby jak uprchlíků, tak jejich hostitelských komunit. Jeho cílem je zlepšit wellbeing v českých školních třídách druhého stupně základních škol a vyškolen učitele, aby zvládli být oporou jak pro své žáky, tak pro nově příchozí. NUDZ vytváří materiály pro pedagogické pracovníky na téma traumatu a pořádá školení pro učitele. UNICEF chce společně s NUDZ podpořit nejméně 20 000 dětí a jejich rodin.

Odkaz: [Podpora duševního zdraví dětí, rodičů a učitelů](#)

Jak pomáhá NPI ČR

**NPI ČR SE SYSTEMATICKÉ PRÁCI
S ŽÁKY CIZINCI VĚNUJE JIŽ
OD ROKU 2014. PODPORA STOJÍ
NA NĚKOLIKA ZÁKLADNÍCH
PILÍŘÍCH.**

NPI ČR nabízí kompletní podporu pro pedagogy. Přináší informace jak z oblasti samotného začleňování nově příchozích dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem, tak z oblasti jejich další podpory. Pomáhá pracovat s kolektivy, ve kterých jsou cizinci, a věnuje se specifickým práce v těchto kolektivech. Zároveň podporuje pedagogy, kteří vyučují češtinu jako druhý jazyk. Za účelem dosažení a zjednodušení práce pedagogů realizuje NPI ČR širokou nabídku od finančních prostředků na zabezpečení služeb adaptačních koordinátorů, kteří se věnují nově příchozím žákům, přes nabídku bezplatných tlumočnických a překladatelských služeb až po realizaci online i prezenčních vzdělávacích webinářů a seminářů.

Tato podpora byla v době příchodu největšího množství ukrajinských uprchlíků v roce 2022 modifikována tak, aby bylo možné poskytnout co největší konzultační podporu pro pedagogy a školy, kteří nově vzdělávali cizince.

Byly tak dočasně zvýšeny konzultační kapacity ve všech krajích a nabídnuto větší množství vzdělávacích aktivit, včetně upravených materiálů pro výuku češtiny jako druhého jazyka. Od února 2023 NPI ČR obnovil nabídku pro všechny příchozí děti/žáky cizince a po přestávce v roce 2022 znovu poskytuje celou šíři tradičních služeb včetně finančních prostředků na realizaci aktivit adaptačních koordinátorů ve školách. Služby jsou poskytovány na podporu všech dětí a žáků s OMJ, nejen těch ukrajinských.

PRÁCE PŘÍMO V REGIONECH

NPI ČR má díky dlouho budovaným dobrým vztahům v regionech unikátní síť krajských koordinátorů podpory pedagogů pracujících s žáky cizinci, kteří působí osobně v každém kraji a jsou součástí krajského pracoviště NPI ČR. Mají vazby na ostatní partnery v kraji, kteří se integrací a podporou dětí a žáků cizinců, ale i obecně integrací zabývají. Mohou tak pedagogům poradit i je nasměrovat při řešení celé škály problémů, se kterými se mohou setkat. Spolupracují s PPP v krajích, s ostatními školami, mají vazby na NNO v regionech, ale také na krajské úřady apod. Orientují se v legislativním rámci, který se vztahuje k práci s cizinci a mohou

Mgr. Halka Smolová Závorová

Vystudovala Husitskou teologickou fakultu Univerzity Karlovy. Od roku 2019 působí na pozici hlavní garantky podpory pedagogů pracujících s dětmi/žáky cizinci v NPI ČR.

nasměrovat školy při řešení různých problémů.

Zároveň mají v každém kraji svého odborného spolupracovníka, který se pohybuje v praxi – obvykle ve škole – a s ním mohou řešit velmi praktické dotazy. Krajsští koordinátoři jsou dostupní e-mailem nebo telefonicky. Je možné si domluvit i osobní setkání na krajském pracovišti. Zároveň dvakrát za rok pořádají diskusní setkání, kde je možné se dozvědět poslední novinky k tématu či sdílet informace z regionu. Jejich nabídka je součástí nabídky krajského pracoviště na webu NPI ČR a též na webech cizinci.npi.cz a ukrajina.npi.cz.

Kontakty na jednotlivá krajská pracoviště najdete na straně 48.

PŘEKLADY A TLUMOČENÍ

Něco zvládnou online překladače, ve složitějších případech je dobré mít možnost využít tlumočnických

a překladatelských služeb. Ty nabízí bezplatně pro školy a školská zařízení NPI ČR. Škola musí jen domluvit termín s krajským koordinátorem. Nemusí se starat o to, jestli sežene tlumočnicka, jak ho zaplatit a podobně. Vše zařídí náš koordinátor. Tlumočnick může ulehčit komunikaci například při první návštěvě rodičů a dítěte školy či v případě, že se vyskytnou kázeňské nebo vzdělávací problémy. Zároveň může tlumočit schůzky v pedagogicko-psychologické poradně, při stanovení podpůrných opatření či při jejich nastavení ve škole. NPI ČR často překládá například zprávy ze škol v zahraničí či naopak slovní hodnocení českých škol pro žáky cizince a jejich rodiče.

JAZYKOVÁ PODPORA

Osvojení si jazyka je klíčovou podmínkou pro začlenění dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem a jejich úspěšnou vzdělávací dráhu v českých školách.

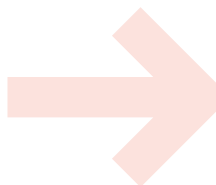
NPI ČR nabízí vzdělávací aktivity pro pedagogy v oblasti podpory češtiny jako druhého jazyka. Klade důraz na praktičnost a rychlou použitelnost získaných informací, které směřují k praktickým informacím z oblasti začleňování žáků a podpory při rozvoji jazykových kompetencí těchto dětí a žáků. Poskytujeme materiály, konzultace i webináře a natáčíme videa.

Na stránkách 44 a 45 najdete základní tipy pro práci ve třídě s žáky s odlišným mateřským jazykem. Autory desatera jsou Radim Ošmera a Lenka Rusnáková.

MATERIÁLY PRO UČITELE

Hledáme stále novou inspiraci pro učitele a zároveň sbíráme odkazy na dostupné a vhodné materiály pro výuku češtiny jako druhého jazyka. Na webu www.cizinci.npi.cz nabízíme širokou škálu různých zdrojů pro pedagogy češtiny jako druhého jazyka, zároveň nabízíme také zpracované téma příchodu nového žáka do školy.

Na stránkách 46 a 47 najdete ukázkou jednoho z našich materiálů. Jedná se o Deset zásad komunikace s rodičem z odlišného kulturního prostředí, jejichž autory jsou Alice Kourkzi a Abderrazak Kourkzi.

VZDĚLÁVÁNÍ

Pořádáme širokou škálu webinářů a seminářů, které se zabývají podporu pedagogů pracujících s cizinci. Často na nich spolupracujeme s kolegy z MŠMT. Webináře se zaměřují na aktuální témata, jako jsou hodnocení žáků, zabezpečení jazykové podpory pro žáky či legislativní změny. Nově se věnujeme též podpoře pedagogů, kteří vyučují jednotlivé předměty v běžných třídách, v nichž jsou zároveň integrováni žáci, kteří mají nedostatečnou znalost vyučovacího jazyka. Za finanční podpory UNICEF jsme vytvořili šest nových webinářů, které se věnují postupům při výuce v takových třídách v předmětech: český jazyk, matematika, 1. stupeň, fyzika s chemií, dějepis a zeměpis. Webináře jsou hodně praktické a snaží se zprostředkovat jednoduché principy práce v těchto předmětech. Na webináři se vždy podílejí kolegové z praxe, protože považujeme provazbu na praxi za zcela zásadní. Ve webinářích se věnujeme též tématům zařazení a podpory jazykového rozvoje dětí v MŠ. K aktuálním tématům zařazujeme i webináře pro SŠ. Každé krajské pracoviště nabízí také webináře či semináře s ohledem na potřeby a specifika jednotlivých krajů.

V poslední době jsme se dali v tomto tématu výrazně cestou webinářů, takže se nám běžně stává, že v jedné online místnosti se setkají pedagogové z celé republiky.

Přispívá to k propojení a vzájemnému sdílení zkušeností z různých krajů a zároveň k tomu, že účastníci vidí, že obdobné problémy neřeší sami, ale i jejich kolegové napříč republikou.

Přihlásit se je možné na webu NPI ČR, aktuální soupis vždy publikujeme též na webu www.cizinci.npi.cz.

NEJENOM UKRAJINA

Podpora NPI ČR směřuje vůči všem dětem, které mají nedostatečnou znalost vyučovacího jazyka. I před ruskou agresí vůči Ukrajině bylo v Česku téměř 50 tisíc dětí a žáků ve školách všech stupňů, kteří naši podporu vždy potřebovali. Tato v předchozím období nabytá praxe nám umožnila v krátkém čase nabídnout podporu školám a pedagogům při jejich složité práci ve školách po příchodu mnoha ukrajinských uprchlíků.

Metody práce jsou podobné, ať už jde o dítě či žáka z Vietnamu, nebo z Ukrajiny. Přichází do cizojazyčného a kulturně velmi odlišného prostředí, se kterým se musí naučit zacházet, a naopak škola se musí naučit mu porozumět a podpořit ho v jeho složité cestě do české společnosti a za odpovídajícím vzděláním. Jsme rádi, že spolu s MŠMT a Ministerstvem vnitra ČR tuto cestu můžeme dětem pomoci zjednodušovat, a vytvářet tak podmínky pro jejich lepší šance na vzdělávací dráze i v budoucím životě.

Praktické desatero učitele

PRO JAZYKOVĚ SENZITIVNÍ PŘÍSTUP VE TŘÍDĚ S ŽÁKY S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM

1.

Zapojuji všechny žáky.

Žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) nepřehlížím, zapojuji je do vyučovacích i třídnických aktivit, dávám jim prostor vyniknout, začlenit se i vydechnout. Nebojím se s žáky s OMJ mluvit. Při komunikaci s nimi používám jednoduchý jazyk.

2.

Využívám všechny prostředky k dorozumění.

Překladač, komunikační karty, pantomima či použití jiného jazyka jsou dobrými pomocníky. Pomocí aplikací mohu komunikovat s žáky bez nutnosti vystavit je konfrontaci s třídou.

3.

Monitoruji úroveň jazyka.

S žáky stále komunikuji a znám jejich jazykovou úroveň. Podle ní volím způsob práce, obtížnost úkolů i hodnotící kritéria.

4.

Jsem názorný.

Všechno názorně ukazuji. Výklady a postupy jsou strukturované a přehledné. Vizualizuji pomocí schémat, obrázků, grafů, časových os, vzorců a pokusů. Tím pomohu všem.

5.

Dbám na strukturu.

Mám definované minimální cíle opřené o jednoduchý jazyk a těmi začínám. Přidávám postupně. Mohu využít „předučení“ klíčových slov.

7.

Myslím na to, že ne vše je ostatním kulturám zřejmé.

Symboly, zkratky, odkazy, narážky a další jazykově a kulturně podmíněné věci mohou bránit porozumění. Vše vysvětluji a ptám se na porozumění.

9.

Umožňuji žákům používat mateřský jazyk.

Mateřský jazyk je pomocník. Mateřský jazyk žáků není nutné ze vzdělávacího procesu vyřadit. Naopak je často vhodné jeho využití aktivně podporovat. Slovníčky, studijní materiály či výuková videa k tématu ve vlastním jazyce pomáhají porozumět. Zápis látky ve vlastním jazyce může být oporou v učení.

6.

Myslím na tempo.

Umožním žákům studovat vlastním tempem. Používám částečně předpřipravené zápisy, redukované pracovní listy a další materiály, které žáci doplňují.

8.

Ujišťuji se, že mi všichni jazykově rozumí.

Vědí všichni, co mají dělat? Pochopili, jak budou hodnoceni? Chápu správně, co mi chtějí sdělit? Vím, co umí?

10.

Využívám zkušenosti kolegů a o své se s kolegy dělím.

Svoje zkušenosti, úspěchy i neúspěchy sdílím s kolegy ve škole i mimo ni. Když nevím, kudy kam, nebojím se požádat o pomoc. Zním své limity a vím, že nevyřeším vše.

Deset zásad komunikace

S RODIČEM Z ODLIŠNÉHO KULTURNÍHO PROSTŘEDÍ

Pro rozšířenou verzi
Desatera načtěte kód

1.

Přístupujeme k lidem z odlišné kultury nezaujatě (uvědomujeme si vlastní předsudky).

- **VYVARUJME SE DOMNĚNEK A ŠKATULKOVÁNÍ**
- **SNAŽME SE RODINU POZNAT A POCHOPIT**

2.

Věnujme čas úvodnímu setkání (budujeme vztahy).

- **JSME S RODIČEM NA JEDNÉ LODI**
- **RODIČE BEREME JAKO EXPERTA NA DÍTĚ**

3.

Naučme se správně vyslovovat jméno (respektujeme identitu).

- **JMÉNO SPRÁVNĚ VYSLOVUJME**
- **NEPODIVUJME SE NAD ODLIŠNOSTÍ A OBTÍŽNOSTÍ**

4.

Seznamme rodinu se životem školy (investujeme čas).

- **POZVĚME RODIČE NA PROHLÍDKU ŠKOLY**
- **INFORMUJME O AKCÍCH PRO RODIČE A DĚTI**

5.

Využijme služby tlumočníka (předcházíme nedorozumění).

- **ROZHOVOR ŘÍDÍME MY**
- **MLUVÍME NA RODIČE, NIKOLI NA TLUMOČNÍKA**

7.

Přizpůsobme jazyk nerodilému mluvčímu češtiny (vzijme se do druhého).

- **PŘIZPŮSOBME TEMPO A SLOVNÍ ZÁSOBU RODIČI**
- **VYVARUJME SE DLOUHÝCH MONOLOGŮ**

6.

Poskytněme raději více informací než méně (nepředpokládejme).

- **NEPŘEDPOKLÁDEJME, ŽE RODIČ MUSÍ VĚDĚT**
- **NASTAVME ZPŮSOB A ČETNOST KOMUNIKACE**

8.

Využívejme metodu aktivního naslouchání (napomáhejme komunikaci).

- **PARAFRÁZUJME**
- **OVĚŘUJME POROZUMĚNÍ**

9.

Uvědomme si kulturní rozdíly (neinterpretujeme odlišnosti).

- **VYVARUJME SE SARKASMU**
- **VOLME NEUTRÁLNÍ VERBÁLNÍ I NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACI**

10.

Buďme poslem dobrých zpráv (buďme pozitivní).

- **JSME V PRAVIDELNÉM KONTAKTU**
- **SDĚLUJME PŘEDEVŠÍM ÚSPĚCHY A POKROKY DÍTĚTE**

Na koho se obrátit v NPI ČR

V KRAJSKÝCH CENTRECH PODPORY NPI ČR JSOU K DISPOZICI KRAJŠTÍ KOORDINÁTOŘI. ZAJIŠTÍJÍ ORGANIZACI VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT A POSKYTUJÍ PODPORU PEDAGOGICKÝM PRACOVNÍKŮM.

Krajské pracoviště	Krajský koordinátor	E-mailová adresa	Telefon
Brno	Mgr. Margita Veberová	margita.veberova@npi.cz	775 122 522
České Budějovice	Mgr. Kateřina Ježková	katerina.jezkova@npi.cz	771 259 242
Hradec Králové	Mgr. Hana Černá	hana.cerna@npi.cz	775 576 312
Jihlava	Mgr. Lukáš Válka	lukas.valka@npi.cz	771 256 762
Karlovy Vary	Mgr. Dana Chmelová	dana.chmelova@npi.cz	775 755 035
Liberec	Mgr. Hana Lipenská	hana.lipenska@npi.cz	777 496 056
Olomouc	Mgr. Irena Balaban Cakirpaloglu, Ph.D.	irena.cakirpaloglu@npi.cz	778 880 449
Ostrava	Mgr. Lucie Vrbová	lucie.vrbova@npi.cz	778 972 287
Pardubice	Ing. Jiří Effenberk	jiri.effenberk@npi.cz	777 101 900
Plzeň	Mgr. Miroslava Sklenářová	miroslava.sklenarova@npi.cz	775 571 656
Praha a střední Čechy	Michal Kryl	michal.kryl@npi.cz	775 869 773
Ústí nad Labem	Bc. Bohdana Flanderková	bohdana.flanderkova@npi.cz	731 503 733
Zlín	Mgr. Zdeněk Duša	zdenek.dusa@npi.cz	775 571 632

Cesta: ukrajinské děti v české škole

Redakce: Markéta Beková, Libor Hruška

Foto: stock.adobe.com, Jakub Yellen, archiv autorů

Grafika: Tip top studio s.r.o.

Tisk: KNOPP s.r.o.

Vydavatel: Národní pedagogický institut České republiky,
Senovážné nám. 25, 110 00, Praha 1

Rok vydání: 2023

**Ať už před něčím utíkáme,
nebo se utíkajícím
snažíme pomoci, pořád
jsme na cestě.**